

DOMNUL PROFESOR MIHAIL SADOVEANU.

Sînt cincisprezece ani de atunci.

Clasa aceia de liceu și vremea ei de amintire, — depărtări în care intru, smerit, ca într'o biserică a sufletului; clasa aceia și vremea ei au trăit în clădire mare, veche, galbenă — o casă boerească de demult — cu boltă pentru tras caleștile la scară cu odăiță de portar, la poartă, și, cu o ogradă largă — paragină de pietre rare între bălării dese — sprijinită la fund pe-un zid mititel și prietenos, peste care, persoanele interesate puteau e-vada, — trecînd în piața Sturzoaiei, — la orele de Trigonometrie... Acuma, cînd trec pe-acolo, cite-odată, pe lingă zidul vechi, — martor greșelilor mele celor școlare și multe foarte... — simt cum, parcă, se desprinde dintr'o rămășiță de gînd, făptura de umbră a unui școlar — care, vorba lui Musset: «samănă cu mine ca un frate»... — și, care, deprins cu escaladarea, — în urma unui repetat exercițiu, — încalecă zidul și se întoarce la lumea și la vremea lui, rămasă în clădirea aceia galbenă, din ograda cu bălării...

.

Eram vreo treizeci în clasa a șasea. Aproape toți, cu trecut de tristă celebritate, însemnat în diversele cataloage ale diverselor licee, — prin care făcusem cite-un scurt popas, — școlii, care, pe rînd, mulțameau lui Dumnezeu, cînd ne luam actele și plecam în altă parte. Un sfert dintre noi fuseseră — ori se aflau — în stare de repetenție. Jumătate — cel puțin — aveau cite una ori două corigențe la aceleași materii, în fiecare an, și, puneau această tristă fatalitate pe sama persecuției Divine... („— Nu dă Dumnezeu să scăp și eu, odată... !») Trei sferturi din clasă obișnuia, ca distracție, să joace «rișca» pe gologani de-un leu, în fundul clasei; și, în fine, absolut toți fumam tutun prost, în fundul ogrăzii, după bălării.

Liceul trăiește și astăzi. Acuma, însă, lucrurile s'au schimbat. Este o școală cu elevi buni, triași cu atenție și, unde, toată lumea muncește serios. Dar, pe vremea aceea, în liceul proaspăt înființat, apucasem a năvăli noi, cei dintâi, noi, cei plecați cu renume inavuabil, de prin alte părți. Cînd au venit și alții să se înscrie — elemente mai cumsecade și mai harnice — n'au mai aflat loc... Așadar, acei care nu putuseră sta nicăieri se aflau acum, adunați, la un loc, precum o colecție de curiozități, strînsă cu trudă și competență...

Văzîndu-se în fața unui material așa dezastruos — nedisciplinat, cu oroare de învățatură, gata s'o șteargă dela cursuri — material care trăgea mai mult a școală de corecție decît a liceu particular, — Directorul de pe atunci, Domnu Patriciu, Dumnezeu să-l ierte, a hotărît să adune un corp profesoral de elită, în nădejdea că, luați cu încetul și cu frumosul, explicîndu-li-se cu talent materiile și tratați cu îngăduință la defectele și ignoranța lor, acestor celebri pierde-vară le vor veni, poate, mințile, la capete...

...Și, în parte, procedeu a reușit, fără ca materialul de experiență să-și dea sama...!

Bine înțeles, din cînd în cînd, mai calcam pe-alătura, în virtutea unei «urme de vechi obicei». Așa, odată, cînd un profesor mai tînăr și mai sever a vrut, pe față, să ne arate că vrea să ieșim tobă de carte — tocmai noi... — la o materie care, pe lîngă toate, mai era și științifică, ne-am revoltat... Profesorul dădea de învățat capitole foarte lungi. La o oră, s'a sculat cineva dintre noi și, reprezentînd doleanțele clasei, a arătat că mințile noastre nedeprinse cu eforturi intelectuale, cum sînt puse oleacă la mai greu, ostenesc, și că, în consecință rugăm a se scurta lecțiile, deoarece, altfel, se renunță a se mai pune mîna pe carte, preferîndu-se a se rămîne corigenți...

...Profesorul nu s'a sinchisit, crezînd într'o supunere datorită instinctului de conservare școlar. Însă, într'o solidaritate unanimă, clasa a hotărît reacțiune imediată. N'au trebuit discursuri pentru convingere: la asemenea chestii — prin definiție — clasa «răilor» era gata oricînd, prin fiecare element al ei. La ora următoare a celui profesor, clasa a șasea a declarat grevă: ne-am luat tășcuțele și ne-am transportat, în ordine, peste zid, în Piața Sturzoaei, declarînd «războiul brațelor încrucișate» și al cărților legate de gard!...

...Cînd a intrat profesorul și a găsit băncile goale, bineînțeles, a fost scandal. Din ziua aceea, însă, capitolele s'au scurtat...

Iată, deci, cu ce mîndrețe de elevi aveau să ție cursuri d. *August Scriban*, d. *Siby*, d. *Șt. Bîrsănescu*, d. *Nichita*, d. *Gh. Gheorghiu*, d. *N. Negru*, d. *Constantineanu*, d. *Șuster*...

...Și, în fine, iată, în ce fel de clasă a intrat, acum cincisprezece ani — deoarece acceptase să ție ore de Limbă Romînă la cursul superior — domnul profesor *Mihail Sadoveanu*, cu un catalog nou la subțioară și cu un suris blajin în colțul gurii, adresat — poate — și nouă, dar, mai ales, castanilor, care, lîngă geamul clasei noastre, scuturau frunze, ca așchii rupte din apus, peste începutul acela vechi și molcum de toamnă moldovenească...

+ * +

...Atunci întăi, la o intrare de profesor, a fost, în sufletele «răilor» din clasa a șasea, *emoție!*...

Pînă atunci, fiecare profesor reprezentînd cite un titlu de materie, pentru elevul care n'avea nici o simpatie față de carte în general — și față de fiecare materie obligatorie în special — profesorul nu începea să fie simpatizat decît atunci cînd mai lăsa lecția de-oparte și se pornea pe glume ori povești. Intrarea în clasă era, dar, primită întotdeauna cu răceală, deoarece, «n'ai cum să știi, dela început, cu cine poți avea de-aface»...

Intrarea scriitorului Sadoveanu a produs, însă, emoție în clasa «derbedeilor»!... «Derbedeii» aceștia, care, la un caz de grabă, n'ar fi putut răspunde iute și precis cit fac de opt ori șapte, spre exemplu — de unde și celebritatea lor de «ignoranți», consacrată definitiv și unanim — «derbedeii» citiseră, în schimb, cărțile maestrului, toate cite apăruseră pînă atunci. În sufletul și în admirația lor, maestrului i se ridicase înaltă statuie, alături de Eminescu, Creangă, Coșbuc, Goga, Maiorescu și Delavrancea. Ani la rînd, ochii lor îl urmăriseră, lung, într'un fel de extaz smerit, cînd, rar, îl văzuseră trecînd în deal, spre Copou, către tainica locuință cu turn... — «El, numai acolo, în turn, sus, cred eu, că scrie!... Și, se mai uită împrejur, peste cîmp... și, iar mai scrie!... Și, iar se mai uită... Tot așa!...» — Nu-i auzise nimeni dintre noi glasul, decît odată, la teatru, cînd citise, cu prilejul unui festival, și, păstram ca un mare eveniment din viața noastră, festivalul acela, așa după cum credincioșii catolici

își aduc aminte veșnic, dacă, amestecați în public, au primit o binecuvîntare papală...

...Și, acuma, Sadoveanu intra în clasă... Avea să vorbească un ceas întreg numai pentru dînșii... Avea să povestească — poate — ceva, din vr'o carte pe care *acuma* o scrie... Și, asta, minunea asta, are să se întîmple un an întreg, de cîte două ori pe săptămîină!...

«Derbedei» și-au dat sama de înalta onoare ce li-se face, și, au înțeles că trec prin clipe de care au să-și aducă aminte toată viața... Inimile săteau tare; obrajii se înroșeau de emoție; ochii mari pîdeau, ca desfășurarea unei minuni, fiecare gest al celui de pe catedră, într'o tăcere de biserică...

...Și, în fiecare dintre noi, s'a ridicat, atunci, caldă și naivă, o rugăciune:

— ...Fă, Doamne, să mă bage 'n samă și pe mine!... Fă, Doamne, să mă întrebe, acuma, ceva, și, — fă Doamne — să... știu!...

+ * +

Erau scurte și rare lecțiile de Limbă Romînă, ca sărbătorile. Ne pregăteam, pentru ele, citind felurite lucruri în legătură cu subiectul, în afară de manual, numai ca să provocăm explicații și, simțeam nevoia unei naive pedanterii, numai pentru că, întotdeauna, asemenea manifestări erau răsplătite cu un zîmbet și cu o glumă blindă — «*inedită*»... — Bineînțeles că, lecția propriu zisă o știa toată lumea, fără excepție, deoarece, aici nu mai era vorba de învățatură pentru notă, ci, de altceva, mult mai serios: *de părerea ce trebuie să și-o facă maestrul!*..

...Își închipuiau elevii aceia că li s'a încredințat o misiune, oarecum, *istorică!*...

Iată cum s'ar putea rezuma punctul de vedere al clasei, în această chestiune:

— Conform principiului libertăților și potrivit bunului plac, fiecare își poate croi o rubrică în catalog, după cum pofteste. Treaba lui și numai a lui, dacă știe sau nu, la cutare ori la cutare materie. Îl privește personal, și, nimeni n'are dreptul să se opui drumului ales, cu sfaturi, reproșuri sau alte lucruri supărătoare, amestecîndu-se unde nu-i fierbe oala...

...Dacă, însă, cineva nu știe, la ora lui Domnu' Sadoveanu, este în joc prestigiul — nu al elevului — al clasei și, poate, al...

generației întregi !... După dumneata va judeca scriitorul, un tineret întreg !... Ești răspunzător în fața istoriei, nenorocitele !...

Pătrunsă de înalta ei misiune, clasa a șasea învăța și știa. Unica scuză fiind numai lenea ; să nu fi știut, însemna c'ai învățat dar n'ai înțeles... Că, adică, ești *prost !...* Și, primeau «derbedeii» orice insultă, dar că-s «proști», nu le spusese nimeni încă, fiindcă, ce-i drept, nu erau...

Rar de tot, venea, de undeva, de prin fundul clasei, câte un răspuns anapoda... Vr'o confuzie din grabă, sau din exces de zel. În asemenea momente, profesorul tăcea deodată și se uita lung la cel cu răspunsul... O tăcere grea, ca după o catastrofă !... Era mai mult decît orice ocară, cit de aspră... În tăcerea asta, noi vedeam cruda deziluzie a marelui maestru și o amenințare de părăsire... După oră, omului cu răspunsul i-se adresa o singură admonestare :

— Boule !...

...Și «boul» pleca fruntea, obidit, pradă remușcărilor !...

În asemenea ocazii, însă, profesorul nu punea notă. Nota se punea în alte ocazii, și, mai mult la răspunsurile de completare a lecției, deoarece lecția se presupunea — și era într'adevăr — întodeauna știută... O cifră, foarte mititică, într'un colț al dreptunghiului de pe catalog din dreptul fiecărui nume, apărea, fără să știi cînd, fiindcă, mai la fiecare lecție, fiecare elev răspundea câte ceva.

...Și fiecare cifră era dela șase în sus... Profesorul punea notă mai mult sufletelor prin care cunoștințele treceau din manualul didactic pînă la el. Le cunoscuse și blind le răsplătea...

+ * +

Odată, era vorba despre «strigături». În carte, erau vr'o cîteva exemple, cum ar fi :

*Tot în loc și cu noroc
Să răsară busutoc,
Busulocul fetelor,
Dragostea nevestelor.*

Ori :

*Hora mare fete n'are,
C'au pierit de galbanare.*

și altele cam de același calibru, cu iz de vodevil sau operetă, scoase parcă din «Florin și Florica» sau altă piesă cu țărani care poartă clopoței la opinci și cordele la pălărie. Definiția strigătorii, țigoveață și ea, pomenea ceva despre «epigramele ocazionale pe care sătenii obișnuiesc să și-le adreseze, în timpul dansului popular numit horă»...

Citind definiția, maestrul — jenat parcă — a închis cartea, așezând-o pe catedră, mai la o parte... Pe urmă, a început, cu vorbă rară, domoală și subțirel cîntată din cînd în cînd, să vorbească despre strigături...

Și, ne-am mutat cu toții, într'o duminică, la poala muntelui, pe valea Bistriței, în sat la Hangu...

...Tabla neagră, băncile, catedra, piereau din ce în ce... În locul lor, prinsese a ridica abur pădurea, acolo, departe, în fund... Se adunau, flăcăi cu șerpar bătut în ținte galbene, și fete cu cămeși cusute în flori își roteau fustele crețe... Trei țigani — dintre care unul cu fligorn — îmbrăcați în haine nemțești, stăteau gata la comandă... lîngă gard, codanele, flăcăiașii cu pălăriuțe negre și pleoștite, cite o babă și altă lume fără drept de amestec, ședeau, la priveală...

...Și, au început țiganii un «briu»... și, numai cît oleacă s'a înfierbîntat cel din frunte, cel mai meșter în asemenea treburi, că a și început strigare :

*Fetele din Buciumeni
Îs iernate cu strujeni
Și vărate cu tărîță...
Le curg ochii, ca la mîță !*

...Și, aici, profesorul a prins să rîdă cu toată inima, învelit de gluma flăcăului, ca și cum ar fi de față, la joc... Și noi toți, aflați, și noi, la «priveală», între flăcăieșii cu pălăriuțe negre, ne-am dat drumul hazului... Și, nu s'a isprăvit bine bucuria, că, alt flăcău a și răspuns :

*Cîte fete îs la joc
Toate-s strîmbe din mijloc !
Numa' ibovnica mea
Îi dreaptă... ca secerea !...*

.

Cincisprezece ani sînt, de atunci. Nimeni dintre noi nu și-a însemnat pe vr'o hîrtie strigăturile și nimeni nu le-a uitat, fiindcă, atunci întăi, noi, tîrgoveții, *vedeam* o horă...

+ + +

Din ceasurile acelea de clasă, ne-a rămas la toți mîndria unei amintiri, păstrată cu sfințenie, ca o icoană. Intre lucrurile care i-s dragi, lingă fotografiile bunicilor, în saltarul cu așchii de vreme și de suflet, fiecare dintre noi are cite-o teză la Limba Romină cu notă și iscălitură așezate de un scris mititel, cu cerneală albastră: scrisul și nota domnului profesor Mihail Sadoveanu... Am și eu o teză, tot așa... Țin minte că, pe cînd o scriam, a trecut pe lingă mine domnu' profesor, și — fiindcă eram foarte mititel și foarte negru, — Mihail Sadoveanu m'a alintat, în trecăt, pe creștetul capului.

...Am spus, atunci, la toată lumea, evenimentul, — de care mă simțeam foarte mîndru — ...și, acum, cînd îl văd, iar, prin ceață de vreme depărtată, parcă simt, iar, mîna aceia moale și blajină, că-mi trece prin păr și-mi alintă, cum mi-a alintat atunci, toată copilăria sufletului celui de acum cincisprezece ani...

ALEXANDRU POGONAT.
